

Briselē, 2.12.2020.
COM(2020) 710 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Tieslietu sistēmu digitalizācija Eiropas Savienībā

Iespēju rīkkopa

{SWD(2020) 540 final}

1. IEVADS

Tiesu iestāžu pieejamība un dalībvalstu sadarbības veicināšana citstarp ir galvenie ES brīvības, drošības un tiesiskuma telpas mērķi, kā noteikts Līgumā par Eiropas Savienības darbību¹. Pamattiesību hartas 47. pantā ir garantētas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu². Efektīvas tieslietu sistēmas ir būtiskas arī iekšējā tirgus darbībai, un tās ir ekonomikas izaugsmes priekšnosacījums. Tiesu iestāžu pieejamība ir jāuztur un jāpielāgo pārmaiņām, tostarp digitālajai pārveidei, kas ietekmē visus mūsu dzīves aspektus.

Pēdējās desmitgades laikā Komisija un dalībvalstis ir atzinušas nepieciešamību pēc efektīvām tieslietu sistēmām un ir uzsākušas vairākas iniciatīvas, kas devušas pozitīvus rezultātus attiecībā uz tieslietu sistēmu digitalizāciju. Tomēr vēl ir daudz darāmā. Turklāt papildus tiešajai ietekmei uz veselību un ekonomiku Covid-19 krīze ir radījusi daudz problēmu arī tieslietu sistēmām Savienībā un tās kaimiņvalstīs.

No vienas puses, Covid-19 pandēmija ir uzsvērusi nepieciešamību Eiropas Savienībā paātrināt valstu reformas ar mērķi digitalizēt lietu izskatīšanu tiesu iestādēs, informācijas un dokumentu apmaiņu ar pusēm un advokātiem, kā arī ikvienam nodrošināt pastāvīgu un vieglu tiesu iestāžu pieejamību³. Tādējādi tā ir devusi papildu stimulu dalībvalstu centieniem savās tieslietu sistēmās optimāli izmantot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) rīkus. No otras puses, būtiskā ietekme uz valstu tieslietu sistēmu darbību ir arī negatīvi ietekmējusi ES tiesu iestāžu pārrobežu sadarbību, daudzos gadījumos radot kavējumus un šķēršļus privātpersonām un uzņēmumiem attiecībā uz tiesu iestāžu pieejamību⁴.

Tādējādi Covid-19 krīze ir uzsvērusi nepieciešamību stiprināt tieslietu sistēmas noturību visā ES. Tā ir arī uzsvērusi, cik svarīgi ir turpināt sadarbību ar starptautiskajiem partneriem un veicināt paraugpraksi arī šajā politikas jomā. Tā ir sabiedrības, kuras pamatā ir Eiropas vērtības, un noturīgākas ekonomikas svarīgs elements.

Eiropas Komisijas priekšsēdētāja savās politikas pamatnostādnēs⁵ ir apņēmusies nodrošināt, ka Eiropa “tiecas uz augstākiem mērķiem”, izmantojot digitālā laikmeta sniegtās iespējas drošuma un ētiskuma robežās. Nesenajā 2020. gada stratēģiskās prognozēšanas ziņojumā⁶ ir atzīts, ka valsts pārvaldes un tieslietu sistēmu digitālā pārveide visā ES ir ļoti svarīga. Šai pārveidei būtu jānes labums ikvienam, par svarīgāko prioritāti izvirzot cilvēkus un paverot jaunas iespējas dažādām ieinteresētajām personām. Tāpēc tai jāaptver daudzi un dažādi jautājumi.

¹ LESD 67. pants.

² Eiropas Savienības Pamattiesību harta (OV C 326, 26.10.2012., 391. lpp.).

³ Sk. 2020. gada ziņojumu par tiesiskumu — Tiesiskuma situācija Eiropas Savienībā (COM(2020) 580 final).

⁴ Lai gūtu pārskatu par problēmām, ar kurām saskaras valstu tieslietu sistēmas Covid-19 krīzes laikā, Komisija apkopoja informāciju par krīzes ietekmi un valstu reaģēšanas pasākumiem:

https://e-justice.europa.eu/content_impact_of_covid19_on_the_justice_field-37147-lv.do?init=true.

Piemēram, attiecībā uz Eiropas apcietināšanas orderi, kaut arī neviena dalībvalsts kopumā nav apturējusi nodošanas izpildi, dažos gadījumos galvenokārt ceļošanas ierobežojumu un atceltu lidojumu dēļ ir kļuvis neiespējami pārvest pieprasīto personu uz ordera izdevējvalsti. Katras pārvešanas iespējamība ir izvērtēta katrā konkrētajā gadījumā. Pārvešana pa sauszemi (piemēram, starp kaimiņvalstīm) parasti ir tikusi turpināta, ja vien nav bijušas slēgtas robežas.

⁵ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_lv.pdf.

⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report_lv.

Gan Eiropadome⁷, gan Eiropas Parlaments⁸ ir atzinuši digitalizācijas izšķirīgo nozīmi, lai palīdzētu atjaunot un modernizēt ES ekonomiku pēc Covid-19 krīzes.

2020. gada jūlija Drošības savienības stratēģijā Komisija ir apņēmusies veikt darbības ar mērķi nodrošināt, ka tiesībsardzības un tiesu iestāžu darbinieki var labāk pielāgoties jaunajām tehnoloģijām, jo īpaši spējot piekļūt jauniem rīkiem, apgūst jaunas prasmes un izstrādā alternatīvas izmeklēšanas metodes⁹.

Padomes 2020. gada 13. oktobra secinājumos “*Tiesu iestāžu pieejamība — digitalizācijas sniegto iespēju izmantošana*”¹⁰ ir izklāstīti konkrēti priekšlikumi savstarpējai politikas stiprināšanai attiecībā uz efektīvu tiesas pieejamību un digitalizāciju.

Ņemot to vērā, ir svarīgi, lai Eiropas Savienība tieslietu sistēmu digitalizāciju veiktu iespējami ātri. Kaut arī daudz kas jau ir paveikts, vēl ir daudz darāmā gan valstu, gan Eiropas līmenī, lai vēl vairāk nostiprinātu tieslietu sistēmu noturību un uzlabotu to spēju strādāt tiešsaistē. Komisijas pieredze e-pārvaldes jomā liecina, ka digitālā pārveide ir tieslietu sistēmu strukturālo reformu aspekts, kam vajadzētu pozitīvi ietekmēt šīs sistēmas. Saistībā ar šādām reformām procesi un sistēmas, kas tās atbalsta, jāizstrādā, ņemot vērā pilsoņu un uzņēmumu vajadzības.

Tāpēc, lai tiesvedībā pilnvērtīgi izmantotu digitālo tehnoloģiju sniegtās iespējas, šim paziņojumam ir divi mērķi: valstu līmenī tā mērķis ir sniegt turpmāku atbalstu dalībvalstīm to centienos virzīt nacionālās tieslietu sistēmas uz digitālo laikmetu, uzlabojot dažādu valsts tiesu iestāžu sadarbību un digitālo tehnoloģiju ieviešanu tajās, no kā labumu gūtu gan iedzīvotāji, gan uzņēmumi; Eiropas līmenī tā mērķis ir vēl vairāk uzlabot kompetento tiesu iestāžu pārrobežu sadarbību. Tas jo īpaši attiecas uz sabiedrisko justīcijas pakalpojumu turpmāku digitalizāciju, drošas un kvalitatīvas distances saziņas tehnoloģijas (videokonferenču) izmantošanas veicināšanu, valstu datubāžu un reģistru starpsavienojuma izveides atvieglošanu un drošu elektronisku nosūtīšanas kanālu izmantošanas starp kompetentajām iestādēm veicināšanu.

Šajā paziņojumā ir izklāstīta jauna pieeja tieslietu sistēmu digitalizācijai, kuras pamatā ir “rīkkopa” — visaptverošs juridisku, finanšu un IT instrumentu kopums, ko izmantos dažādie mūsu tieslietu sistēmu dalībnieki atbilstoši to vajadzībām.

Tieslietu sistēmu digitalizācijas koncepcijas izstrādē un šādas digitalizācijas īstenošanā jānodrošina, ka pilnībā tiek ievērotas Eiropas Savienības Pamattiesību hartā ietvertās pamattiesības¹¹. Šāda pieeja faktiski nodrošinātu, ka ikviens mūsu Savienībā var pilnvērtīgi izmantot tieslietu jomā pieejamos jaunus vai papildu digitālos rīkus. Tāpēc ir būtiski, ka arī personām ar invaliditāti un bērniem ir nodrošināta efektīva tiesu pieejamība tāpat kā citiem¹². Lai veicinātu digitālo risinājumu ieviešanu tieslietu jomā un vairotu iedzīvotāju uzticēšanos,

⁷ *Atvērēšanas ceļvedis “Noturīgākai, ilgtspējīgākai un taisnīgākai Eiropai”*, kas apstiprināts 2020. gada 23. aprīlī

⁸ 2020. gada 17. aprīļa rezolūcija par koordinētu ES rīcību cīņā pret Covid-19 pandēmiju un tās sekām.

⁹ COM/2020/605 final.

¹⁰ OV C 342I, 14.10.2020., 1. lpp.

¹¹ Piemēram, tiesības uz personas datu aizsardzību, taisnīgu tiesu un taisnīgu tiesību aizsardzību, arī attiecībā uz personām, kuras nevar piekļūt digitālajiem rīkiem vai neprot tos izmantot, un vecāka gadagājuma cilvēku un nelabvēlīgākā situācijā esošu personu situācijas ņemšana vērā.

¹² Kā norādīts 13. pantā ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām, kuras līgumslēdzējas puses ir ES un visas dalībvalstis.

ir būtiski šādu risinājumu izstrādē un izvēršanā ņemt vērā drošības apsvērumus. Turklāt digitalizācija uzlabos tiesu iestāžu pieejamību un tādējādi arī palīdzēs stiprināt tiesiskumu Eiropas Savienībā.

2. IZAICINĀJUMI TIESLIETU SISTĒMĀM DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ

Dalībvalstīs novērojamas vairākas problēmas, kas ir atšķirīgas dažādās dalībvalstīs. Kopš 2013. gada Komisija katru gadu publicē Eiropas Savienības rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā¹³, kurā ir sniegts pārskats arī attiecībā uz tieslietu sistēmu digitalizāciju dalībvalstīs, piemēram, par tiešsaistes piekļuvi spriedumiem vai prasību iesniegšanu tiešsaistē un sekošanu to virzībai. Divos nesenos pētījumos ir analizēta inovatīvu tehnoloģiju izmantošana¹⁴ un digitālās krimināljustīcijas īpašais jautājums¹⁵.

Komisija ir veikusi padziļinātu analīzi un savā dienestu darba dokumentā¹⁶, kas pievienots šim paziņojumam, prezentē kartējumu par tieslietu sistēmu digitalizāciju dalībvalstīs. Tas liecina, ka dalībvalstīs šajā jomā panāktā progressa līmenis ir atšķirīgs.

Piemēram:

- 10 dalībvalstīs fiziskas personas var piekļūt attiecībā uz šīm personām sāktas lietas elektroniskai datnei visās civiltiesību procedūrās;
- saistībā ar krimināltiesībām cietušie var piekļūt elektroniskai datnei septiņās dalībvalstīs, savukārt atbildētāji — deviņās;
- 13 dalībvalstīs attiecībā uz visu veidu kriminālprocesiem pierādījumus tiesai var iesniegt tikai digitālā formātā;
- attiecībā uz civiltiesībām un komerciesībām 10 dalībvalstīs digitālus pierādījumus pieņem visu veidu procesos.

Kopumā rezultāti liecina, ka situācija dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga. ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā un kartējums parāda, ka daudzas tieslietu jomas varētu gūt labumu no plašākas digitalizācijas.

Ar dažiem izņēmumiem¹⁷ viena joma, kurā digitalizācija notiek lēni, ir reģistri un datubāzes. Gan fiziskām personām, gan uzņēmumiem, gan praktizējošiem juristiem ir grūtības piekļūt informācijai, kuru tie ir tiesīgi saņemt. Daudzos gadījumos tai nevar piekļūt tiešsaistē, kas faktiski rada neefektīvi vairākos aspektos.

¹³ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en.

¹⁴ Pētījums par inovatīvu tehnoloģiju izmantošanu tieslietu jomā; <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4fb8e194-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁵ Pārrobežu digitālā krimināljustīcija; <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e38795b5-f633-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁶ SWD(2020) 540.

¹⁷ Piemēram, dalībvalstu uzņēmējdarbības reģistru digitalizācija, kurus savstarpēji savieno Uzņēmējdarbības reģistru savstarpējās savienojamības sistēma (sk. šā paziņojuma 3.4. sadaļu).

Vēl viena ES tieslietu sistēmas problēma ir regulārā papīra datņu izmantošana, kas joprojām dominē valstu un pārrobežu tiesvedībā. ES juridiskās procedūras paredz informācijas apmaiņu starp kompetentajām valstu iestādēm, kas bieži ietver standartizētu veidlapu vai liela datu apjoma izmantošanu. Tomēr pašreizējos ES tiesību aktos nav noteikts šādas informācijas pārsūtīšanas veids vai detalizēta kārtība. Rezultātā saziņa pārsvarā notiek, izmantojot papīra formāta dokumentus, un tādējādi tiek mazināta pārrobežu informācijas apmaiņas efektivitāte (galvenokārt attiecībā uz ātrumu, uzticamību, izsekojamību un izmaksām), apgrūtināta fizisku personu un uzņēmumu piekļuve informācijai un palēnināta informācijas apmaiņa starp dalībvalstu iestādēm.

Iepriekšējas plānošanas un koordinācijas trūkuma dēļ ir izveidoti dažādi valsts līmeņa IT rīki, kas apgrūtina ātras pārrobežu sadarbības sasniegšanu. Tā rezultātā ir palielinājusies papīra datņu izmantošana valstu līmenī. Lai risinātu šo jautājumu un vienlaikus aizsargātu jau veiktās investīcijas, dalībvalstis ir izpētījušas dažādas pieejas tiesu iestāžu pārrobežu sadarbības digitalizācijai. Šie centieni galvenokārt tika īstenoti kā brīvprātīgas iniciatīvas starp dalībvalstīm, praktizējošu juristu asociācijām un Komisiju. Kaut arī šādas sadarbības rezultātā ir izveidoti vairāki efektīvi rīki (jo īpaši *e-CODEX*¹⁸), dalībvalstis šos risinājumus vēl neizmanto konsekventi.

Lai efektīvi atbalstītu attiecīgās dalībvalstu iestādes cīņā pret pārrobežu noziedzību, ES tieslietu un iekšlietu (TI) aģentūras un struktūras ir konstatējušas, ka ir nepieciešams uzlabot to spējas īstenot digitālu sadarbību¹⁹. Tās ir saskārušās ar vairākām problēmām, piemēram, trūkst modernas digitālās infrastruktūras, uzticama saziņas kanāla un nepieciešamās lietojumprogrammas, lai nodrošinātu pierādījumu apmaiņu valstu iestāžu starpā un šo iestāžu un ES aģentūru un struktūru starpā. Tāpēc ir svarīgi, lai tādas aģentūras un struktūras kā ES Aģentūra tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās (*Eurojust*), Eiropas Prokuratūra (*EPPO*), Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (*OLAF*) un Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai (Eiropols) vienotos par kopīgu pieeju, kas nodrošina netraucētu un drošu sadarbību ar dalībvalstīm, vienlaikus nodrošinot atbilstību piemērojamajam tiesiskajam regulējumam, jo īpaši attiecībā uz personas datu aizsardzību.

Kopumā jāsecina, ka ir svarīgi, lai ES un tās dalībvalstis pārvarētu šos šķēršļus, lai tiesu iestāžu pieejamību padarītu par Eiropas digitālās desmitgades neatņemamu sastāvdaļu. Tas attiecas uz visiem tieslietu sistēmas dalībniekiem.

¹⁸ E-tiesiskuma komunikācija ar tiešsaistes datu apmaiņas starpniecību.

¹⁹ Pētījuma "Digitālā krimināljustīcija" (sk. 29. zemsvītras piezīmi) satvarā ieguldījumu citstarp sniedza šādas TI aģentūras un struktūras: *Eurojust*, Eiropols un *EPPO*.

3. RĪKKOPA TIESLIETU SISTĒMU DIGITALIZĀCIJAI

Šajā paziņojumā ir ierosināta rīkkopa tieslietu sistēmu digitalizācijai, lai risinātu iepriekš minētās problēmas un veicinātu tieslietu nozares digitalizāciju. Komisija ierosina pieeju, saskaņā ar kuru tiek ņemti vērā dažādie dalībvalstu apstākļi un valstu kompetences un pilnībā tiek ievērots subsidiaritātes un proporcionālītātes princips. Tajā pašā laikā, lai sasniegtu pilnvērtīgu brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, visām dalībvalstīm ir jācenšas novērst esošās atšķirības digitalizācijas jomā, mazināt starp valstu tieslietu sistēmām pastāvošo sadrumstalotību un izmantot saskaņā ar attiecīgajiem ES finansēšanas mehānismiem pieejamās iespējas.

Ierosinātajā rīkkopā iekļautie rīki ir iedalīti šādās plašās kategorijās:

1. **finansiāls atbalsts dalībvalstīm**, lai izmantotu potenciālu radīt ilgtermiņa ietekmi;
2. **likumdošanas iniciatīvas**, lai noteiktu digitalizācijas prasības nolūkā veicināt tiesu iestāžu labāku pieejamību un pārrobežu sadarbību, tostarp mākslīgā intelekta jomā;
3. **IT rīki**, kurus var attīstīt īstermiņā / vidējā termiņā un kurus var izmantot visās dalībvalstīs. Svarīgi, lai esošie un jaunie IT rīki būtu sadarbspējīgi pēc noklusējuma, pieejami personām ar invaliditāti, vērsti uz lietotāju, ātri, droši, uzticami, noturīgi un balstīti uz datiem²⁰ un nodrošinātu privātumu, datu aizsardzību un pārredzamību;
4. **tādu valsts koordinācijas un uzraudzības instrumentu veicināšana**, kas ļautu veikt regulāru uzraudzību, koordināciju, izvērtēšanu un pieredzes un paraugprakses apmaiņu.

Šo rīkkopu veido saistoši un nesaistoši pasākumi. Obligāta digitalizācija, šķiet, ir nepieciešama, piemēram, attiecībā uz tiesu iestāžu pārrobežu sadarbības procedūrām, lai nodrošinātu efektīvu un ātru pārrobežu saziņu. Citi rīki, kas var nebūt saistoši, ietver informācijas un paraugprakses apmaiņas iespējas.

Īstenojot jebkādas ar tieslietu sistēmu digitalizāciju saistītas darbības, pilnībā jāievēro pamattiesības, piemēram, tiesības uz personas datu aizsardzību, tiesības uz taisnīgu tiesu un efektīvu tiesību aizsardzību, kā arī proporcionālītātes un subsidiaritātes princips.

Turklāt digitalizācijas procesā pilnībā jāņem vērā nelabvēlīgākā situācijā esošo grupu vajadzības. Digitālās tehnoloģijas kļūst lietotājiem draudzīgākas un pieejamākas vairumam cilvēku neatkarīgi no viņu vecuma un izglītības līmeņa, arī personām ar invaliditāti. Tajā pašā laikā ar institucionāliem, organizatoriskiem un tehniskiem pasākumiem ir jānodrošina tiesu iestāžu pieejamība nelabvēlīgākā situācijā esošām grupām un neaizsargātības situācijā esošiem cilvēkiem, piemēram, bērniem vai gados vecākiem cilvēkiem, kam, iespējams, trūkst vajadzīgo līdzekļu vai digitālo prasmju. Arī noziegumos cietušajiem ir jābūt iespējai izmantot digitālos rīkus atbilstoši katra cietušā konkrētajām vajadzībām.

Ir jāgarantē tiesības uz taisnīgu tiesu un efektīvu tiesību aizsardzību. Kriminālprocesā, ko īsteno digitālā vidē, it īpaši būtu jānodrošina, ka nekādā veidā netiek ierobežotas tiesības uz aizstāvību, ieskaitot tiesības uz advokāta palīdzību un tiesības piekļūt lietiskajiem pierādījumiem. Tāpat civilprocesā ir jānodrošina pušu procesuālo tiesību vienlīdzības princips.

²⁰ Izmantojot pieaugošo pieejamo datu apjomu, kā noteikts Eiropas Datu stratēģijā, kas izklāstīta Komisijas paziņojumā *Eiropas Datu stratēģija* (COM(2020) 66 final).

3.1. Finansiāls atbalsts dalībvalstīm

Lai izstrādātu izmantošanai tieslietu jomā piemērotas IT sistēmas, ir vajadzīgs laiks un – vēl svarīgāk – resursi. Tāpēc visaptverošā stratēģijā, kas pievēršas ES tieslietu sistēmu digitalizācijai, ir jārisina jautājums par **piekļuvi finansējumam**.

Tieslietu sistēmu digitalizācijai, esošo digitālo risinājumu pārņemšanai un jaunu risinājumu ieviešanai ir nepieciešamas ievērojamas investīcijas infrastruktūrā, izstrādē, īstenošanā, uzturēšanā un apmācībā²¹. Lai panāktu pietiekami ātru pārmaiņu gaitu, ir vajadzīga divpusēja pieeja:

- finansiāls atbalsts dalībvalstīm, lai tās varētu sākt savu tieslietu sistēmu reālu digitālo pārveidi, un
- atbalsts ES mēroga iniciatīvu īstenošanai.

Lai atbalstītu pāreju uz digitālu tiesiskumu, būtu jāizmanto visi pieejamie līdzekļi, ieskaitot jaunās kohēzijas politikas instrumentus, jaunās programmas “Tiesiskums” un “Digitālā Eiropa”, kā arī Atveseļošanas un noturības mehānismu.

Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM) mērķis tiešām ir atbalstīt valstu investīcijas un reformas, kas ir nepieciešamas ilgtspējīgai atlabšanai²². Tādēļ, izstrādājot norādes, kuru mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm sagatavot un iesniegt to atveseļošanas un noturības plānus, lai īstenotu Atveseļošanas un noturības mehānismu, Komisija ir uzsvērusi, ka tieslietu nozares digitālā pārveide ir viena no jomām, kurās dalībvalstis tiek īpaši mudinātas veikt reformas un investīcijas²³. Šajā sakarā valstu iniciatīvas var ieskaitīt Atveseļošanas un noturības mehānismā noteiktā 20 % digitālo izdevumu mērķa sasniegšanā, lai īstenotu “digitālajam laikmetam gatavu Eiropu”.

Komisijas **2021.–2027. gada kohēzijas politikas priekšlikumos** ir atzīta vispārēja nepieciešamība veikt digitalizāciju un tiek stiprināta saikne ar konkrētām valstīm adresētiem ieteikumiem Eiropas pusgada satvarā, kuros dažām dalībvalstīm tieslietu sistēmu digitalizācija ir atzīmēta kā prioritāte jau kopš 2016. gada²⁴. Tāpēc dalībvalstīm būtu maksimāli jāizmanto jaunajā plānošanās periodā pieejamās iespējas, jo īpaši saskaņā ar Eiropas Reģionālās attīstības fondu²⁵ un Eiropas Sociālo fondu Plus.

Tehniskā atbalsta instruments²⁶ nodrošinās atbalstu visām dalībvalstīm strukturālo reformu īstenošanā, tostarp tieslietu jomā. Komisijai jau ir ievērojama pieredze ar tieslietu sistēmu

²¹ Jautājums par juridisko profesiju pārstāvju apmācību digitālo rīku un tehnoloģiju lietošanā ir apskatīts Komisijas paziņojumā “*Tiesiskuma nodrošināšana Eiropas Savienībā — Eiropas tiesiskās apmācības stratēģija 2021.–2024. gadam*” (COM(2020) 713).

²² Komisija veiks pārbaudi, lai nodrošinātu, ka vienas un tās pašas investīcijas netiek finansētas divreiz. ANM mērķis ir finansēt papildu investīcijas un nevis izspiest investīcijas, kuras varētu realizēt, izmantojot citus mehānismus.

²³ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/3_en_document_travail_service_part1_v3_en_0.pdf.

²⁴ Horvātijai kopš 2016. gada, Kiprai kopš 2017. gada, Beļģijai kopš 2018. gada un Grieķijai kopš 2020. gada.

²⁵ Jo īpaši saskaņā ar politikas mērķi “viedāka Eiropa, veicinot inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas” un tā konkrēto mērķi “izmantot digitalizācijas sniegtās priekšrocības iedzīvotājiem, uzņēmumiem un valdībām”. Investīcijām vajadzētu atbilst valsts vai reģionālajām pārdomātas specializācijas stratēģijām un veicināt viedas ekonomiskās pārmaiņas.

²⁶ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido tehniskā atbalsta instrumentu (COM/2020/409 final).

digitalizāciju saistītu projektu īstenošanā vairākās dalībvalstīs saskaņā ar pašreizējo Strukturālo reformu atbalsta programmu.

Komisijas pieredze e-pārvaldes jomā liecina, ka digitālā pārveide ir tieslietu sistēmu strukturālo reformu aspekts, kam vajadzētu pozitīvi ietekmēt pašas sistēmas (vadību, cilvēkresursu un lietu pārvaldību utt.). Sistēmu digitalizācijas priekšnoteikums ir šo procesu reorganizācija un to atbalstošo sistēmu izstrāde, vienmēr ņemot vērā iedzīvotāju un uzņēmumu vajadzības. Digitālās pārveides strukturālajai reformai bez augsta līmeņa procesu pārveides būtu ierobežota ietekme.

Attiecībā uz digitalizācijas iniciatīvām ar ES dimensiju atbalsts būtu jānodrošina saskaņā ar jauno **programmu “Tiesiskums”** un **programmu “Digitālā Eiropa”**. Abi šie instrumenti veicina tieslietu sistēmu digitalizāciju, piemēram, atbalstot sadarbspējīgu²⁷ risinājumu efektīvākai pārrobežu sadarbībai izveidi un reģistru un datubāžu starpsavienojuma izveidi. Programma “Digitālā Eiropa” arī sniegs iespējas izmēģināt inovatīvas vairāknazaru tehnoloģiju iniciatīvas, jo īpaši tādas, kuru pamatā ir MI un sadalītās virsgrāmatas (blokkēdes) tehnoloģijas.

Ierosinātās darbības	Kas veic?	Kad?
Atbalsts jaunu pakalpojumu piedāvāšanai iedzīvotājiem un uzņēmumiem, digitalizējot tieslietu sistēmas un attiecīgos publiskos pakalpojumus, izmantojot jaunās kohēzijas politikas instrumentus	Komisija/dalībvalstis	Turpināsies līdz 2027. gadam
Prioritātes noteikšana ar tieslietu sistēmu digitalizāciju saistītu darbību iekļaušanai nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos (ANP)	Dalībvalstis	Turpināsies līdz 2026. gadam
Pieprasījumu par tieslietu sistēmas digitalizāciju iesniegšana, izmantojot tehniskā atbalsta instrumentu	Dalībvalstis	Turpināsies līdz 2027. gadam
Finansiāla atbalsta piedāvāšana saskaņā ar programmām “Tiesiskums” un “Digitālā Eiropa” (2021.–2027. gadam) iniciatīvām, kas veicina tieslietu sistēmu digitalizāciju ES līmenī	Komisija/dalībvalstis	Turpināsies līdz 2027. gadam
Konkrētu projektu par valstu tieslietu sistēmu un attiecīgo publisko pakalpojumu digitalizāciju īstenošana, piemēram, elektronisko reģistru un datubāžu, lietu pārvaldības sistēmu un drošu saziņas kanālu izveide, kā arī tiesu iestāžu aprīkošana ar videokonferenču rīkiem un pieejamības nodrošināšana digitalizācijas jomā	Dalībvalstis	Turpināsies līdz 2027. gadam

²⁷ Komisija ir paziņojusi, ka tā plāno novērtēt Eiropas sadarbības satvaru (EIF), lai izvērtētu atbalstu, ko tas sniedz valdībām, lai izveidotu sadarbspējīgus digitālos publiskos pakalpojumus (t. i., pakalpojumus, kas ir pilnā mērā pieejami tiešsaistē un ko var lietot uzņēmumi un iedzīvotāji jebkurā ES valstī). Saskaņā ar šo iniciatīvu tiks ierosināta arī jauna sadarbības stratēģija ES valstu valdībām. <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12579-Interoperable-digital-public-services-European-Interoperability-Framework-evaluation-strategy>.

3.2. Digitālā kanāla padarīšana par galveno ES tiesu iestāžu pārrobežu sadarbības līdzekli

Līdz šim tiesu iestāžu pārrobežu sadarbības procedūru pamatā galvenokārt bijušas brīvprātīgas iniciatīvas starp dalībvalstīm²⁸. Tomēr šī pieeja ir sasniegusi savas acīmredzamās robežas. Piemēram²⁹, civiltiesību un komerciesību jomā septiņas dalībvalstis saziņā ar citām kompetentajām iestādēm izmanto digitālās saziņas rīkus saistībā ar visiem attiecīgajiem ES juridiskajiem instrumentiem, sešas šādus rīkus izmanto ierobežotā kontekstā, bet septiņas tos pašlaik nelieto vispār. Šāda sadrumstalotības dēļ ilgstoši tiek mazināta efektivitāte — saziņa, kurā pastāvīgi izmanto papīra dokumentus, citstarp rada nevajadzīgas izmaksas un negatīvi ietekmē vidi. Turklāt digitālās saziņas rīku izmantošana pati par sevi nerisina pilnīgi digitalizētu procedūru vajadzības, kurām nepieciešami atbilstoši juridiskie priekšnoteikumi.

Komisija attiecībā uz noteiktiem ES tiesību aktiem jau ir ierosinājusi jaunu pieeju digitalizācijai. 2018. gada 31. maijā tā ierosināja grozījumus regulā par dokumentu izsniegšanu³⁰ un regulā par pierādījumu iegūšanu³¹. Ar šīm regulām citstarp izveido tiesisko regulējumu saziņai starp valstu iestādēm saistībā ar pārrobežu sadarbību. Komisijas ietekmes novērtējumi³² skaidri parādīja, ka pašreizējai sadarbībai, kuras pamatā ir papīra formāta dokumentu apmaiņa, ir vairākas nepilnības, kas negatīvi ietekmē tiesvedības izmaksas un efektivitāti. Lai nodrošinātu procedūru atbilstību arvien digitalizētākā pasaulē, ar ierosinātajiem grozījumiem paredz, ka standarta veids, kā īstenot saziņu un dokumentu apmaiņu, ir elektroniska nosūtīšana³³. 2019. gada jūnijā ES pieņēma pārstrukturēšanas un otrās iespējas direktīvu³⁴, kas ļauj glābt grūtībās nonākušus pastāvētspējīgus uzņēmumus un godīgām, bet bankrotējušām fiziskām personām dot otro iespēju. Viens no tās mērķiem ir pakāpeniski digitalizēt maksātnespējas procedūras, kas palīdzēs samazināt to izmaksas un ilgumu.

Pamatojoties uz šo pieredzi, kā paziņots tās 2021. gada darba programmā³⁵, Komisija spers soli uz priekšu un ierosinās tiesību aktu par tiesu iestāžu sadarbības procedūru civillietās, komercietās un krimināllietās turpmāku digitalizāciju. Ar šādu priekšlikumu varētu:

- pieprasīt dalībvalstīm attiecībā uz pārrobežu saziņu un datu apmaiņu starp kompetentajām valstu iestādēm kā standartu izmantot **digitālos kanālus**;

²⁸ Pašlaik izmēģinājuma projektā par Eiropas maksājuma orderu digitālu apmaiņu piedalās vien dažas dalībvalstis.

²⁹ Sk. pievienoto Komisijas dienestu darba dokumentu.

³⁰ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1393/2007 par tiesas un ārpus tiesas civillietu vai komercietu dokumentu izsniegšanu dalībvalstīs ("dokumentu izsniegšana") (COM/2018/379 final).

³¹ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai, ar ko groza Padomes 2001. gada 28. maija Regulu (EK) Nr. 1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās (COM/2018/378 final).

³² SWD/2018/285 final.

³³ Šīs regulas tika pieņemtas 2020. gada novembra beigās.

³⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1023 (2019. gada 20. jūnijs) par preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu, parādsaistību dzēšanu un diskvalifikāciju, un ar pārstrukturēšanu, maksātnespēju un parādsaistību dzēšanu saistīto procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumiem, un ar ko groza Direktīvu (ES) 2017/1132 (Direktīva par pārstrukturēšanu un maksātnespēju) (OV L 172, 26.6.2019., 18. lpp.).

³⁵ https://ec.europa.eu/info/publications/2021-commission-work-programme-key-documents_en.

- pieprasīt dalībvalstīm attiecībā uz pārrobežu procedūrām, kurās iesaistīti iedzīvotāji un uzņēmumi, pieņemt **elektronisko saziņu**, neizslēdzot papīra formāta lietošanu;
- garantēt balstīšanos uz *eIDAS* regulā³⁶ izklāstītajiem risinājumiem un principiem un to lietošanu, jo īpaši:
 - principu, ka **elektroniskam dokumentam ir juridisks spēks, tas ir pieņemams kā pierādījums tiesvedībā un to nedrīkst noraidīt** tikai tāpēc vien, ka tas ir elektronisks;
 - **elektroniskajai identifikācijai³⁷ un parakstiem vai zīmogiem** vajadzētu tikt pieņemtiem tiesvedības dokumentu digitālai pārsūtīšanai, un būtu jāvienojas par to atbilstošiem uzticamības līmeņiem;
- nodrošināt pamatu **personas datu apstrādei** Vispārīgās datu aizsardzības regulas³⁸ un tādu piemērojamo Savienības noteikumu nozīmē, kuri attiecas uz datu aizsardzību, un noteikt dažādu datu pārziņu un apstrādātāju pienākumus;
- nodrošināt, ka jebkādi elektroniskās piekļuves punkti, kas paredzēti plašai sabiedrībai, **ir pielāgoti arī personām ar invaliditāti³⁹**;
- noteikt digitālās saziņas **pamatā esošās IT sistēmas vispārējo arhitektūru**, lai nodrošinātu, ka valstu IT sistēmas ir sadarbspējīgas un spēj savstarpēji sazināties.

ES tiesu iestāžu sadarbības digitalizācija noteikti radītu ievērojamas izmaksas. Šajā saistībā dalībvalstīm vajadzētu būt iespējai saņemt ES finansiālo atbalstu. Nozīmīgs izmaksu samazināšanas pasākums varētu būt ES līmenī izstrādāti vispārīgi IT risinājumi, kas būtu pieejami lietošanai visām dalībvalstīm.

Ierosinātā darbība	Kas veic?	Kad?
Tiesību akta priekšlikums par tiesu iestāžu pārrobežu sadarbības digitalizāciju (sk. Komisijas darba programmu 2021. gadam).	Komisija	2021. gada 4. cet.

3.3. Mākslīgais intelekts (MI)

Komisijas pētījums⁴⁰ liecina, ka jauno tehnoloģiju (piemēram, mākslīgā intelekta) ieviešanas temps atšķiras ne tikai starp dalībvalstīm, bet arī pašās valstīs, taču kopumā jauno tehnoloģiju

³⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 910/2014 par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū un ar ko atceļ Direktīvu 1999/93/EK (OV L 257, 28.8.2014., 73. lpp.).

³⁷ Digitālā identitāte ir būtisks vienotā tirgus veicinātājs un svarīgs valsts pārvaldes digitālās pārveides virzītājspēks. Pamatojoties uz Eiropadomes piešķirtajām politiskajām pilnvarām, Komisija ierosinās pārskatīt *eIDAS* regulu, lai dotu iespēju eiropiešiem gūt labumu no vispārpieņemtas Eiropas digitālās identitātes, ko var izmantot visos publiskajos vai privātajos tiešsaistes procesos, kur nepieciešama elektroniska identifikācija un autentifikācija tiešsaistē. Šāda attīstība ir būtiska un svarīga arī tieslietu jomai, un tā būtu jāņem vērā.

³⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (dokuments attiecas uz EEZ).

³⁹ Saskaņā ar elektronisko sakaru pakalpojumu piekļūstamības prasībām, kas norādītas Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa Direktīvā (ES) 2019/882 par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām (OV L 151, 7.6.2019., 70. lpp.).

ieviešana notiek lēni. MI lietojumprogrammu izmantošana var radīt daudz priekšrocību, piemēram, tās dod iespēju izmantot informāciju jaunos un ļoti efektīvos veidos un uzlabot tiesu iestāžu pieejamību, tostarp samazinot tiesvedības ilgumu. Tajā pašā laikā noteiktām MI lietojumprogrammām var būt raksturīga nepārredzamība un neobjektivitāte, un tādēļ to izmantošana var radīt riskus un problēmas attiecībā uz pamattiesību ievērošanu un efektīvu īstenošanu, tostarp jo īpaši saistībā ar tiesībām uz taisnīgu tiesu un efektīvu tiesību aizsardzību⁴¹.

Lai izmantotu MI sniegtās iespējas, vienlaikus risinot ar tām saistītos riskus, kā turpinājumu 2020. gada februāra Baltajai grāmatai par mākslīgo intelektu Komisija sāka sabiedrisko apspriešanu un saņēma dažādu ieinteresēto personu viedokļus par MI lietojumprogrammu izmantošanu tieslietu jomā kā izmantojumu, kas saistīts ar augstu risku, jo īpaši, ja šīs lietojumprogrammas tiek izmantotas tādu lēmumu pieņemšanas procesos, kuri būtiski ietekmē personu tiesības⁴². Baltajā grāmatā ierosināto prasību par šādu sistēmu labāku pārredzamību, cilvēka veiktu uzraudzību, precizitāti un noturību mērķis ir veicināt to lietderīgu izmantošanu, vienlaikus nodrošinot pamattiesību (kas ietver nediskriminēšanu dzimuma, rases vai tautības, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ), kā arī tiesiskuma un pienācīga procesa principu ievērošanu. Mākslīgā intelekta rīku izmantošana var atbalstīt, bet nedrīkst traucēt tiesnešu lēmumu pieņemšanas pilnvarām vai tiesu neatkarībai.

Nesens Komisijas pētījums⁴³ liecina, ka tiesu iestādes arvien vairāk izmanto uz MI balstītas lietojumprogrammas. Tieslietu jomai būtiska ir tiesu nolēmumu anonimizēšana, runas pārvēršana tekstā un transkripcija, mašīntulkošana, sarunboti, kas atbalsta piekļuvi tiesu iestādēm, un robotizēta procesu automatizācija⁴⁴.

Tāpat kā citās nozarēs, arī tieslietu jomā MI lietojumprogrammu izmantošana var būt ļoti noderīga. Nodrošinot labāku koordināciju ES līmenī, varētu novērst valstu centienu dublēšanos un radīt nozīmīgas sinerģijas. Turklāt tādējādi varētu tikt nodrošināta sadarbība un labi izmēģinājuma projekti ilgtermiņā varētu tikt pārvērsti ES mēroga risinājumos. Daudzu pašlaik izmantoto MI risinājumu pamatā ir mašīnmācīšanās tehnoloģijas, kas prasa sistēmu “apmācīšanu” ar attiecīgiem datiem. Tāpēc būtu jāizpēta un jāīsteno iespējas palielināt tiesu iestāžu radīto publisko datu kopu pieejamību⁴⁵ to atkalizmantošanai, citstarp

⁴⁰ Pētījums par inovatīvu tehnoloģiju izmantošanu tieslietu jomā;

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4fb8e194-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴¹ Šie jautājumi ir izklāstīti Eiropas Padomes Eiropas Ētikas hartā par mākslīgā intelekta izmantošanu tieslietu sistēmās. Šajā hartā ir sniegti arī norādījumi par to, kā risināt problēmas un izmantot MI tehnoloģijas tādā veidā, lai tiktu ievērotas visu iesaistīto pušu tiesības. <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>.

⁴² Baltā grāmata par mākslīgo intelektu. Eiropiska pieeja — izcilība un uzticēšanās, 19.02.2020., COM(2020) 65 final.

⁴³ Kā sīkāk aprakstīts šim paziņojumam pievienotajā Komisijas dienestu darba dokumentā “Pētījums par inovatīvu tehnoloģiju izmantošanu tieslietu jomā”; <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4fb8e194-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴⁴ Robotizēta tādu procesu automatizācija kā organizēšana, plānošana un telpu pārvaldība, prioritāšu noteikšana, iedalīšana kategorijās un dokumentu un uzdevumu piešķiršana.

⁴⁵ Saistībā ar Direktīvas (ES) 2019/1024 par atvērtajiem datiem un publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu (OV L 172, 26.6.2019., 56. lpp.) īstenošanu.

izmantojot dažādus MI risinājumus, pilnībā ievērojot noteikumus par personas datu aizsardzību, kā noteikts paziņojumā par Eiropas Datu stratēģiju⁴⁶.

Lai gan uz MI balstītu lietojumprogrammu ieviešana tieslietu sistēmā nodrošina skaidras priekšrocības, pastāv arī ievērojami riski, kas ir saistīti ar šo lietojumprogrammu izmantošanu automatizētu lēmumu pieņemšanai un “kriminoloģiskajai prognozēšanai” / “prediktīvajai justīcijai”. Komisija uzskata, ka noteikti MI lietojumprogrammu lietojumi tieslietu nozarē rada īpašu risku attiecībā uz pamattiesībām. Šādu viedokli savās atbildēs, kas iesniegtas sabiedriskās apspriešanas par Balto grāmatu par MI satvarā (2020. gada februāris–jūnijs)⁴⁷, pāuda ieinteresētās personas, piemēram, Eiropas un valstu advokātu asociācijas, praktizējoši juristi, akadēmisko aprindu pārstāvji un pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Turpinot ar balto grāmatu iesākto darbu, Komisija strādā pie vispārēja satvara, kura mērķis ir pievērsties ar MI tehnoloģijām saistītajiem riskiem, tostarp jo īpaši attiecībā uz MI augsta riska lietojumiem. Attiecībā uz augsta riska lietojumiem ir jārisina jautājums par iespējamo neobjektivitāti. Šajā nolūkā Komisija apsver prasības par lietojumprogrammu iespējamo testēšanu un vajadzību nodrošināt attiecīgu dokumentāciju par to mērķiem un funkcionalitāti.

Mašīnmācīšanās gadījumā neobjektīvu rezultātu un iespējamās sieviešu un noteiktām grupām piederību personu, piemēram, personu, kas cēlušās no etniskām vai rasu minoritātēm, diskriminācijas risks ir liels, un tas ir jānovērš. Tāpēc īpaša uzmanība būtu jāpievērš izmantoto apmācības datu kvalitātei⁴⁸, tostarp to reprezentativitātei un nozīmei attiecībā uz paredzētā lietojuma mērķi un kontekstu, kā arī tam, kā šādas sistēmas tiek projektētas un izstrādātas, lai nodrošinātu, ka tās var izmantot, pilnībā ievērojot pamattiesības. Noteiktu MI lietojumprogrammu nepārredzamība var radīt problēmas attiecībā uz nepieciešamību pamatot lēmumus, tiesas procesā iesaistīto pušu procesuālo tiesību vienlīdzību un citiem principiem. Ir nepieciešami atbilstoši drošības pasākumi, lai garantētu pamattiesību, ieskaitot tiesību uz vienlīdzīgu attieksmi un datu aizsardzību, aizsardzību un nodrošinātu, ka MI rīku attīstība notiek atbildīgi un ir vērsta uz cilvēkiem un ka tos izmanto tad, kad tas ir piemēroti.

Tomēr galīgā lēmuma pieņemšanai jābūt cilvēku veiktai darbībai, proti, lēmums jāpieņem cilvēkam. Vienīgi tiesnesis, analizējot lietu, var garantēt patiesu pamattiesību ievērošanu, līdzsvarot konfliktējošās intereses un atspoguļot pastāvīgās pārmaiņas sabiedrībā. Vienlaikus ir svarīgi, lai spriedumus pieņemtu tiesneši, kas pilnīgi saprot MI lietojumprogrammas un visu informāciju, uz kuru tās balstās un kuru viņi varētu izmantot savā darbā, lai viņi varētu izskaidrot savus lēmumus. MI lietojumprogrammu izmantošana nedrīkst atcelt valsts iestādes pienākumu sniegt savu lēmumu skaidrojumus. Tāpēc ir svarīgi, lai tiesneši un prokurori būtu apmācīti MI lietojumprogrammu izmantošanā⁴⁹.

Šie problēmjautājumi tiks vēl analizēti, tomēr šobrīd jau var ierosināt šādus konkrētus mērķtiecīgus pasākumus.

Ierosinātās darbības	Kas veic?	Kad?
Ar inovatīvu tehnoloģiju izmantošanu tieslietu jomā saistītas paraugprakses un gūto atziņu	Komisija / dalībvalstis / TI aģentūras	No 2021. gada 1. cet.

⁴⁶ COM/2020/66 final

⁴⁷ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12270-White-Paper-on-Artificial-Intelligence-a-European-Approach/public-consultation>.

⁴⁸ Apmācības datu kvalitāte nozīmē to, ka datiem attiecībā uz paredzētā lietojuma mērķi un kontekstu jābūt atbilstošiem, precīziem un reprezentatīviem.

⁴⁹ COM(2020) 713

apmaiņa starp dalībvalstīm un ES iestādēm, TI aģentūrām un struktūrām un juridisko profesiju organizācijām; šajā nolūkā Komisija reizi ceturksnī organizēs tematiskus tīmekļseminārus ekspertiem.		
Pētīt veidus, kā palielināt tiesu iestāžu radīto attiecīgo mašīnlasāmo datu pieejamību, lai izveidotu uzticamus MI risinājumus, kuru pamatā ir mašīnmācīšanās un kurus izmantos ieinteresētās personas, piemēram, tiesu iestādes un praktizējoši juristi, ieskaitot privāto sektoru.	Komisija/dalībvalstis	No 2021. gada

3.4. Labāki IT rīki piekļuves informācijai nodrošināšanai ar reģistru starpsavienojuma palīdzību

Lai īstenotu savas tiesības un varētu pilnvērtīgi piekļūt tiesu iestādēm, personām ir nepieciešama piekļuve informācijai. Tās jau var izmantot publiski pieejamus informācijas rīkus, piemēram, *EUR-Lex*⁵⁰, kas nodrošina piekļuvi juridiskai informācijai, un Eiropas e-tiesiskuma portālu⁵¹, kas nodrošina piekļuvi informācijai par tieslietām, taču tām ir vajadzīgi labāki un efektīvāki veidi, kā piekļūt personīgajai informācijai un dokumentiem. Šajā sakarā ir svarīgi, ka pieejamība ir nodrošināta arī personām ar invaliditāti. Uzņēmumiem ir nepieciešami digitāli rīki, lai piekļūtu informācijai, mijiedarbotos ar valstu iestādēm un izmantotu tiesu iestāžu efektīvas pieejamības iespējas. Digitāla tiesu iestāžu pieejamība var atvieglot darbu, samazināt izmaksas un regulatīvo slogu, kā arī uzlabot visu uzņēmumu (jo īpaši MVU) piekļuvi vienotajam tirgum. Praktizējošiem juristiem ir jāspēj sniegt saviem klientiem iespējami labākais atbalsts, jo īpaši, drošā un efektīvā veidā sazinoties ar tiesām un iesniedzot dokumentus. Svarīgi, lai valstu un Eiropas iestādēm būtu atbilstoši rīki, kas ļauj drošā veidā sazināties pāri robežām un apmainīties ar pierādījumiem un dokumentiem. ES tiesiskuma un iekšlietu aģentūrām ir nepieciešami efektīvi līdzekļi, ar kuriem atbalstīt valstu iestādes un savstarpēji sadarboties produktīvā veidā.

Iepriekšējā desmitgadē līdztekus darbam pie e-pārvaldes⁵² Komisija un dalībvalstis ir uzsākušas vairākas iniciatīvas, kas ir devušas pozitīvus rezultātus attiecībā uz tieslietu nozares digitalizāciju⁵³. Iedzīvotāji, publiskās iestādes un uzņēmumi jau gūst labumu no digitāliem rīkiem, kas uzlabo pārredzamību, atvieglo piekļuvi pierādījumiem kriminālprocesos un samazina kavējumus un nevajadzīgas administratīvās izmaksas. Piemēram, e-tiesiskuma portāls ir svarīgākais plašai sabiedrībai paredzēts ES informācijas avots, kurā apkopota juridiska un praktiska informācija tieslietu jomā. Tas arī nodrošina

⁵⁰ <https://eur-lex.europa.eu/>.

⁵¹ <https://e-justice.europa.eu/>.

⁵² Lai gan e-pārvalde attiecas uz valsts pārvaldes digitālās pārveides vispārējo procesu, ir nepieciešams vairāk pievērsties nozarēm. E-tiesiskums galvenokārt pievēršas tieslietu sistēmu digitalizācijai, mijiedarbībai starp tiesu un citām kompetentajām iestādēm, kā arī tādiem publiskajiem pakalpojumiem, kas ir svarīgi tiesvedībai. Plašāka informācija par Komisijas darbu, kas saistīts ar e-pārvaldi, ir pieejama šeit: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/egovernment_lv; <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/egovernment-action-plan>.

⁵³ Papildus vairāku secīgu e-tiesiskuma stratēģiju un rīcības plānu īstenošanai (pašlaik: E-tiesiskuma stratēģija (2019–2023) (Padome, 2019/C 96/04) un E-tiesiskuma rīcības plāns 2019.–2023. gadam (2019/C 96/05)).

piekļuvi savstarpēji savienotiem reģistriem, citstarp izmantojot Uzņēmējdarbības reģistru savstarpējās savienojamības sistēmu (*BRIS*)⁵⁴, kura apvieno dalībvalstu un EEZ valstu uzņēmējdarbības reģistrus, kā arī publisku piekļuvi informācijai par vairāk nekā 20 miljoniem visā Eiropā izveidotu sabiedrību ar ierobežotu atbildību un dod iespēju uzņēmējdarbības reģistriem apmainīties ar informāciju pārrobežu lietās.

No judikatūras reģistriem līdz uzņēmumu informācijai — dalībvalstīs jau darbojas vairāki reģistri un datubāzes, kas satur sabiedriski nozīmīgu vai specifisku informāciju. Šie reģistri un datubāzes palīdz fiziskām personām un uzņēmumiem, un bieži vien tiem ir izšķiroša nozīme praktizējošu juristu darbā. Daudzi šādi reģistri jau ir pieejami tiešsaistē, un dažos gadījumos jau ir izveidoti vai vēl tiek veidoti ES mēroga starpsavienojumi.

Dalībvalstis kopš 2012. gada aprīļa apmainās ar sodāmības reģistru informāciju⁵⁵, izmantojot Komisijas nodrošināto references īstenošanas programmatūru⁵⁶. Šī pieeja tika pastiprināta 2019. gada aprīlī, kad tika pieņemta Regula⁵⁷, ar ko izveido centralizētu sistēmu (*ECRIS-TCN*)⁵⁸ tādu dalībvalstu identificēšanai, kurām ir informācija par notiesājošiem spriedumiem par trešo valstu valstspiederīgajiem un bezvalstniekiem. Līdzīgi informācijas apmaiņa starp iestādēm un piekļuve daudzvalodu informācijai tiek veicināta, izmantojot Uzņēmējdarbības reģistru savstarpējās savienojamības sistēmu (*BRIS*), kas nodrošina piekļuvi vairāk nekā 20 miljoniem ES sabiedrību ar ierobežotu atbildību, un Maksātnespējas reģistru savstarpējās savienojamības sistēmu (*IRI*)⁵⁹. Ar Direktīvu (ES) 2019/1151⁶⁰ un Direktīvu (ES) 2019/2121⁶¹ tiek ieviestas jaunas prasības attiecībā uz uzņēmējdarbības reģistru digitalizāciju un informācijas sniegšanu starp uzņēmējdarbības reģistriem un sabiedrībai, izmantojot *BRIS*⁶². Zemes reģistru savstarpējās savienojamības sistēmu (*LRI*) izmēģina neliels skaits

⁵⁴ Izveidota ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 13. jūnija Direktīvu 2012/17/ES, ar ko Padomes Direktīvu 89/666/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2005/56/EK un 2009/101/EK groza attiecībā uz centrālo reģistru, komercreģistru un uzņēmumu reģistru savstarpējo savienojamību (OV L 156, 16.6.2012., 1. lpp.), kura kodificēta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 14. jūnija Direktīvu (ES) 2017/1132 attiecībā uz sabiedrību tiesību dažiem aspektiem (OV L 169, 30.6.2017., 46. lpp.).

⁵⁵ Pamatojoties uz Padomes Pamatlēmumu 2009/315/TI (OJ L 93, 7.4.2009., 23. lpp.) un Padomes Lēmumu 2009/316/TI (OV L 93, 7.4.2009., 33. lpp.).

⁵⁶ Drīzumā tiks pieņemts otrais īstenošanas ziņojums par *ECRIS*.

⁵⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/816 (2019. gada 17. aprīlis), ar ko Eiropas Sodāmības reģistru informācijas sistēmas papildināšanai izveido centralizētu sistēmu (*ECRIS-TCN*) tādu dalībvalstu identificēšanai, kurām ir informācija par notiesājošiem spriedumiem par trešo valstu valstspiederīgajiem un bezvalstniekiem, un ar ko groza Regulu (ES) 2018/1726 (OV L 135, 22.5.2019., 1. lpp.).

⁵⁸ Pašlaik *ECRIS-TCN* sistēmu izstrādā *Eu-LISA*.

⁵⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2015/848 (2015. gada 20. maijs) par maksātnespējas procedūrām (OV L 141, 5.6.2015., 19. lpp.).

⁶⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1151 (2019. gada 20. jūnijs), ar ko groza Direktīvu (ES) 2017/1132 attiecībā uz digitālo rīku un procesu izmantošanu sabiedrību tiesībās (OV L 186, 11.7.2019., 80. lpp.).

⁶¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/2121 (2019. gada 27. novembris), ar ko groza Direktīvu (ES) 2017/1132 attiecībā uz pārrobežu reorganizāciju, apvienošanu un sadalīšanu (OV L 321, 12.12.2019., 1. lpp.).

⁶² Direktīva (ES) 2019/1151 dod un uzlabo iespējas izmantot digitālos rīkus un procesus vienotajā tirgū. Šī direktīva ļauj sabiedrības izveidi un filiāles reģistrāciju, kā arī uzņēmējdarbības reģistru pieprasīto sabiedrības dokumentu iesniegšanu veikt pilnībā tiešsaistē. Šī direktīva Uzņēmējdarbības reģistru savstarpējās savienojamības sistēmai (*BRIS*) piešķir papildu funkcijas, kas ietver jaunu informācijas apmaiņu ES uzņēmējdarbības reģistru starpā par i) no amata atstādinātajiem vadītājiem, ii) citās valstīs reģistrētām filiālēm un izmaiņām sabiedrības informācijā, iii) jaunām sabiedrības datu kopām, kam bez maksas var piekļūt, izmantojot meklēšanas saskarni e-tiesiskuma portālā. Ar Direktīvu (ES) 2019/2121 *BRIS* tiek

dalībvalstu, taču, lai varētu izmantot visu tās potenciālu, to vajadzētu ieviest visā ES. Direktīvā (ES) 2015/849⁶³ ir prasīts dalībvalstīm savstarpēji savienot to nacionālos faktisko īpašnieku reģistrus. Faktisko īpašnieku reģistru savstarpējās savienojamības sistēma (*BORIS*) darbosies kā centralizēts visas saistītās informācijas meklēšanas pakalpojums. Tas palīdzēs uzlabot informācijas par faktiskajiem īpašniekiem pārredzamību, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai un teroristu finansēšanai.

Lai citstarp uzlabotu pārredzamību, ES tiesību aktu vienveidīgu piemērošanu un sadarbībspējīgu IT sistēmu veidošanu, ir nepieciešams arī nodrošināt piekļuvi valstu tiesu judikatūrai mašīnlasāmā formā. Lai atvieglotu precīzu atsauču ievietošanu uz tiesu spriedumiem, ir izstrādāts Eiropas judikatūras identifikators (*ECLI*)⁶⁴ — vienots identifikators, kas visām dalībvalstīm un ES tiesām izmanto vienādu, atpazīstamu formātu. Komisija apsvērs veidus, kā popularizēt *ECLI* izmantošanu un, iespējams, to noteikt par obligātu.

Dalībvalstīm būtu prioritāri jāstrādā pie elektronisko reģistru un datubāzu izveides. Elektroniskajās datubāzēs informācija ir viegli aplūkojama, to izmantošana ļauj ietaupīt laiku un samazina izmaksas lietotājiem, un tās ir noturīgas pret tādām krīzēm kā Covid-19 izraisītā krīze. Datubāzu un reģistru digitalizācija ir priekšnoteikums, lai varētu izveidot to ES mēroga starpsavienojumu, tādējādi dodot labumu pārrobežu lietotājiem un atbalstot vienoto tirgu. Vienotās digitālās vārtejas regulā⁶⁵ ir prasīta būtisku dzīves notikumu un procedūru lietotājsaskarnes pilnīga digitalizācija pārrobežu lietotāju vajadzībām. Turklāt starpsavienojumi atvieglo mērķtiecīgu meklēšanu vairākās valstīs vienlaikus un tādējādi samazina krāpšanas risku.

Reģistru un datubāzu digitalizācija ir arī svarīgs priekšnoteikums, lai nodrošinātu atbilstību vienreizējas iesniegšanas principam un izveidotu vienotas Eiropas tieslietu datu telpas, kā noteikts Paziņojumā “*Eiropas Datu stratēģija*”.

Turklāt, kad vien iespējams, dalībvalstīm būtu jāizmanto videokonferences. Videokonferenču izmantošana tiesvedībā, kad to pieļauj tiesību akti, būtiski samazina apgrūtināto un dārgo ceļošanu un var atvieglot tiesvedību. Lai gan daudzi videokonferenču risinājumi jau tiek izmantoti valstu līmenī, E-tiesiskuma rīcības plānā 2019.–2023. gadam⁶⁶ videokonferenču izmantošana pārrobežu tiesvedībā ir minēta kā prioritāte. Tomēr šajā sakarībā valstu sistēmas ir jāizstrādā ciešā koordinācijā ES līmenī, lai nodrošinātu savstarpēju uzticēšanos, sadarbībspēju un drošību. Tāpēc dalībvalstīm būtu regulāri jāapmainās ar informāciju par šajā jomā notiekošo darbu un paraugpraksi. Videokonferenču izmantošana nedrīkst apdraudēt tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz aizstāvību, piemēram, tiesības piedalīties lietas

uzlabota vēl vairāk, nodrošinot jaunu informācijas apmaiņu ES uzņēmējdarbības reģistru starpā un jaunu publisku informāciju par pārrobežu reorganizāciju, apvienošanas un sadalīšanu.

⁶³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2015/849 (2015. gada 20. maijs) par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 648/2012 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2005/60/EK un Komisijas Direktīvu 2006/70/EK (OV L 141, 5.6.2015., 73. lpp.).

⁶⁴ Padomes secinājumi par Eiropas judikatūras identifikatoru (*ECLI*) un vienotu judikatūras metadatu minimālo kopu (OV C 360, 24.10.2019., 1. lpp.).

⁶⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/1724 (2018. gada 2. oktobris), ar ko izveido vienotu digitālo vārteju, lai sniegtu piekļuvi informācijai, procedūrām un palīdzības un problēmu risināšanas pakalpojumiem, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 1024/2012 (OV L 295, 21.11.2018., 1. lpp.).

⁶⁶ E-tiesiskuma rīcības plāns 2019.–2023. gadam (OV C 96, 13.3.2019., 9. lpp.).

izskatīšanā, konfidenciāli sazināties ar advokātu, uzdot jautājumus lieciniekiem un apstrīdēt pierādījumus.

Ierosinātās darbības	Kas veic?	Kad?
Pilnīga dalībvalstu līdzdalība Maksātnespējas reģistru savstarpējās savienojamības sistēmā, kā noteikts ar Regulu (ES) 2015/848	Dalībvalstis	Līdz 2021. gada 30. jūnijam
Atjaunināt BRIS, lai nodrošinātu atbalstu funkcijām, kā noteikts ar Direktīvu (ES) 2019/1151	Komisija/dalībvalstis	Pirmais izmaiņu kopums: līdz 2021. gada 1. augustam; otrais izmaiņu kopums: līdz 2023. gada 1. augustam
Modernizēt BRIS, lai nodrošinātu atbalstu funkcijām, kas noteiktas ar Direktīvu (ES) 2019/2121	Komisija/dalībvalstis	Līdz 2023. gada 31. janvārim
Pilnīga dalībvalstu līdzdalība zemes reģistru savstarpējās savienojamības sistēmā	Komisija/dalībvalstis	Līdz 2024. gadam
Rosināt dalībvalstis izstrādāt videokonferenču risinājumus saskaņā ar valstu tiesību aktiem un ciešā savstarpējā sadarbībā, un, kad vien iespējams, šajā nolūkā izmantot ES finansējumu	Dalībvalstis	No 2021. gada 1. cet.

3.5. IT rīki drošai pārrobežu sadarbībai civillietās, komercietās un krimināllietās

E-CODEX padarīšana par drošas digitālās saziņas zelta standartu pārrobežu tiesvedībā

E-CODEX ir galvenais rīks, ar kuru paredzēts izveidot sadarbībspējīgu, drošu un decentralizētu saziņas tīklu starp valstu IT sistēmām pārrobežu civillietās un krimināllietās⁶⁷. *E-CODEX* ir programmatūras pakotne, kas nodrošina savienojuma izveidi starp valstu sistēmām, ļaujot lietotājiem (piemēram, tiesu iestādēm, praktizējošiem juristiem un sabiedrības locekļiem) ātri un droši nosūtīt un saņemt dokumentus, juridiskas veidlapas, pierādījumus un citu informāciju. *E-CODEX* jau izmanto e-pierādījumu digitālās apmaiņas sistēmā (*eEDES*) un noteiktos izmēģinājuma projektos⁶⁸. Turklāt to ir paredzēts izmantot kā pamatu decentralizētai IT sistēmai, kuru plānots izveidot saistībā ar jauno Regulu par dokumentu izsniegšanu un Regulu par pierādījumu iegūšanu.

⁶⁷ *E-CODEX* ir izstrādāts un tiek uzturēts ar ES finansiālu atbalstu.

⁶⁸ *EEDES* (Eiropas izmeklēšanas rīkojumu un savstarpējas tiesiskās palīdzības lūgumu apmaiņai krimināllietās); prasību brīvprātīga digitāla apmaiņa saskaņā ar Eiropas maksājuma rīkojuma procedūru un maza apmēra prasību procedūru; *iSupport* (elektroniska lietu pārvaldības un drošu sakaru sistēma uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņai).

Pašlaik *e-CODEX* pārvalda dalībvalstu un citu organizāciju⁶⁹ konsorcijs. Lai nodrošinātu tā ilgtspējību ilgtermiņā, Komisija ir pieņēmusi priekšlikumu⁷⁰ par tā turpmākas izstrādes un uzturēšanas uzticēšanu ES Aģentūrai lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā (*eu-LISA*)⁷¹. Ir svarīgi, lai šāds tiesību akts jau būtu spēkā brīdī, kad *eu-LISA* pārņems *e-CODEX*, kas, kā plānots, notiks 2023. gada 1. jūlijā, un tāpēc Komisija cieši sadarbosies ar pārējiem likumdevējiem, lai veiktu turpmākus pasākumus attiecībā uz tās priekšlikumu. Turklāt gaidāmā Eiropas Savienības kiberdrošības stratēģija nodrošinās transversālu satvaru, ko papildinās tiesību aktu priekšlikumi, lai vēl vairāk uzlabotu tīklu un informācijas sistēmu drošību.

E-pierādījumu digitālās apmaiņas sistēmas darbības jomas paplašināšana

E-pierādījumu digitālās apmaiņas sistēma (*eEDES*) ir IT rīks, ar kura palīdzību dalībvalstu iestādes var droši un digitāli apmainīties ar Eiropas izmeklēšanas rīkojumiem, savstarpējas tiesiskās palīdzības pieprasījumiem un saistītajiem pierādījumiem. Pašlaik iestādes nosūta pieprasījumus un saņem pierādījumus, izmantojot (lēnus) pasta pakalpojumus vai elektroniskus līdzekļus, kas ne vienmēr garantē vajadzīgo drošības līmeni. Ņemot vērā iepriekš minēto un to, ka pārrobežu kriminālizmeklēšanās ir arvien lielāka nepieciešamība ātri nodrošināt e-pierādījumus, dalībvalstis aicināja izveidot drošu platformu⁷². E-pierādījumu digitālās apmaiņas sistēma ir izstrādāta, lai tieši uzlabotu pašreizējo sadarbības procedūru efektivitāti un ātrumu, vienlaikus nodrošinot datu apmaiņas drošību un ļaujot pārbaudīt nosūtīto dokumentu autentiskumu un integritāti. Turklāt tā ir izstrādāta tā, lai būtu sadarbībspējīga ar valstu lietu pārvaldības sistēmām. Lai radītu īstu ES pievienoto vērtību, visām dalībvalstīm vajadzētu ātri izveidot savienojumu ar *eEDES*.

E-pierādījumu digitālās apmaiņas sistēmu vajadzētu turpināt attīstīt. Jo īpaši tā būtu jāizvērs, lai varētu nodrošināt drošu saziņu starp kompetentajām iestādēm un attiecīgajiem pakalpojumu sniedzējiem saskaņā ar jauno E-pierādījumu regulu⁷³, kad tā tiks pieņemta, kā arī starp dalībvalstu iestādēm un attiecīgajām TI aģentūrām. Nākotnē *eEDES* vajadzībām izstrādātos tehniskos komponentus varētu attīstīt par atkārtoti lietojamiem rīkiem ES pārrobežu civiltiesību, komerciesību un krimināltiesību aktu digitalizācijai. Šajā sakarā *eEDES* turpmākā darbības joma tiks noteikta tiesību akta priekšlikumā par tiesu iestāžu sadarbības procedūru digitalizāciju.

Ierosinātā darbība	Kas veic?	Kad?
--------------------	-----------	------

⁶⁹ Austrija, Beļģija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Somija, Francija, Vācija, Grieķija, Ungārija, Īrija, Itālija, Džersija, Latvija, Lietuva, Malta, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Rumānija, Spānija, Turcija, Apvienotā Karaliste; Eiropas Advokātu un juristu biedrību padome un Eiropas Savienības Notāru padome.

⁷⁰ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par datorizētu sistēmu saziņai pārrobežu civillietās un krimināllietās (*e-CODEX* sistēma) un ar ko groza Regulu (ES) 2018/1726 (COM(2020) 712).

⁷¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/1726 (2018. gada 14. novembris) par Eiropas Savienības Aģentūru lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā (*eu-LISA*) un ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1987/2006 un Padomes Lēmumu 2007/533/TI un atceļ Regulu (ES) Nr. 1077/2011 (OV L 295, 21.11.2018., 99. lpp.).

⁷² Padomes secinājumi par krimināljustīcijas uzlabošanu kibertelpā (2016. gada 9. jūnijs); <https://www.consilium.europa.eu/media/24300/cyberspace-en.pdf>.

⁷³ Eiropas Komisija E-pierādījumu regulu ierosināja 2018. gada aprīlī (COM(2018)225 final – 2018/0108 (COD)). Padome 2018. gada 7. decembrī notikušajā TI padomes sanāksmē vienojās par vispārēju pieeju attiecībā uz šo regulu. Šis priekšlikums regulai Komisijas ir iekļauts 2021. gada darba programmas prioritāro neizlemto priekšlikumu sarakstā.

Atbalsts dalībvalstīm, izstrādājot un plašāk izmantojot kopīgus rīkus pārrobežu sadarbības civillietās, komercietās un krimināllietās digitalizācijai (balstoties uz darbu, kas saistīts ar <i>eEDES</i>)	Komisija	Līdz 2024. gadam
--	----------	------------------

3.6. Digitālā krimināljustīcija

Nemot vērā arvien pieaugošos draudus drošībai un straujās tehnoloģiskās pārmaiņas, ir būtiski modernizēt digitālos rīkus tiesu iestāžu sadarbībai un informācijas apmaiņai kriminālizmeklēšanās un kriminālprocesos visā ES. TI aģentūrām un tādām struktūrām kā *EPPO*, *Eurojust* un Eiropolam ir jābūt pienācīgi aprīkotām, lai varētu veikt savus pienākumus, sadarboties savā starpā un ar dalībvalstu iestādēm, kā arī nodrošināt koordināciju krimināltiesību jomā.

Par steidzamākajiem krimināltiesību jomā veicamajiem pasākumiem ir atzīti šādi pasākumi:

- pastāv plaša vienprātība⁷⁴ par nepieciešamību modernizēt ***Eurojust* lietu pārvaldības sistēmu (CMS)**. Saistībā ar to būs jānodrošina finansiāls atbalsts. Komisija centīsies atbalstīt *Eurojust* šajā darbā, tostarp ar programmas “Digitālā Eiropa”⁷⁵ starpniecību;
- **savienojumi, kas darbojas saskaņā ar principu “informācija ir / nav atrasta”**⁷⁶ un savieno *Eurojust*, Eiropola un *EPPO* lietu pārvaldības sistēmas, nodrošinās, ka šīs organizācijas vienmēr ir informētas par jebkādam saiknēm starp izmeklēšanām vai kriminālvajāšanām, kuras tās veic saskaņā ar savām attiecīgajām pilnvarām. Šie starpsavienojumi, kas šīm organizācijām ļaus noskaidrot, vai to rīcībā esošā informācija “ir atrasta” citu ES aģentūru un struktūru sistēmās, jau ir paredzēti lielākajā daļā attiecīgo tiesību aktu, ar kuriem izveido šīs organizācijas — tagad būtiski ir nodrošināt, ka šie starpsavienojumi darbojas, kā tiesību aktos paredzēts. Turklāt pašlaik nav noteikumu par saitēm, kas darbojas saskaņā ar principu “informācija ir / nav atrasta” un savieno *EPPO* un Eiropolu. Tāpēc būtu attiecīgi jāgroza Eiropola tiesiskais regulējums. Komisija šim jautājumam pievērsīsies savā priekšlikumā par Eiropola pilnvaru stiprināšanu, kas tiks iesniegts 2020. gada decembrī.

Ir jāuzlabo Padomes lēmums par informācijas apmaiņu un sadarbību attiecībā uz **teroristu nodarījumiem**⁷⁷ un ***Eurojust* pretterorisma reģistrs**. Šis Padomes lēmums ir viens no nedaudzajiem instrumentiem, kas dalībvalstīm prasa sniegt informāciju Eiropolam un

⁷⁴ Pēc diskusijām 2018. gada decembra TI padomē par jēdzienu “digitālā krimināljustīcija” Komisija, cieši sadarbojoties ar *Eurojust*, ir sākusi darbu pie pētījuma. Nākamajā ziņojumā (2020. gada 14. septembris) ir aprakstīts visaptverošs tādu problēmu kopums, kas īpaši ietekmē krimināljustīcijas sistēmas. Saskaņā ar tās secinājumiem Komisija ierosina konkrētas darbības, kas aprakstītas turpmāk.

⁷⁵ COM/2018/434 final.

⁷⁶ “Informācija ir / nav atrasta” ir pieeja, saskaņā ar kuru tiek izmantots minimāls datu apjoms un tiek izpausta tikai ierobežota informācija un personas dati. Tā ļauj informācijas pieprasītājam pārbaudīt, vai partnera IT sistēmā(-s) ir attiecīga informācija par fizisku personu, citu organizāciju vai lietu, savukārt partnerim ir jāsniedz tikai tāda informācija kā “jā, pastāv datu atbilstība” vai “nē, mūsu reģistros nav šādu datu”, neizpaužot sīkāku informāciju.

⁷⁷ Padomes Lēmums 2005/671/TI (2005. gada 20. septembris) par informācijas apmaiņu un sadarbību attiecībā uz teroristu nodarījumiem (OV L 253, 29.9.2005., 22. lpp.).

Eurojust par to pretterorisma lietām, tāpēc tas ir stūrakmens šo aģentūru darbā, lai dalībvalstīm palīdzētu cīnīties pret terorismu. Lai palielinātu ieguvumus, visām iesaistītajām pusēm ir jāvienojas par to, kāda informācija jāsniedz un kādā procedūras posmā tas jādara. Vienaļpus ir jānodrošina datu aizsardzība un datu drošība saskaņā ar Tiesībaizsardzības direktīvu⁷⁸, un *Eurojust* pretterorisma reģistrs ir drošā veidā jāintegrē tās tiesiskajā un tehniskajā regulējumā. Šajā nolūkā Komisija nāks klajā ar tiesību akta priekšlikumu par informācijas apmaiņu attiecībā uz digitālām pārrobežu terorisma lietām un noteiks potenciālus turpmākus *Eurojust* datu apstrādes sistēmas uzlabojumus.

Kopējas izmeklēšanas grupas (KIG) izveide ir plaši atzīta par vienu no efektīvākajiem veidiem, kā īstenot pārrobežu izmeklēšanu. KIG apvieno izmeklētājus un prokuroorus no dalībvalstīm un trešajām valstīm, un vajadzības tām atbalstu sniedz Eiropols un *Eurojust*. To efektivitāti varētu vēl vairāk uzlabot, nodrošinot īpašu IT vidi, kas būtu individuāli pielāgota to vajadzībām. Tādējādi tiktu atvieglota un paātrināta sadarbība, kas savukārt nodrošinātu KIG efektīvāku izveidi un darbu, piemēram, izmantojot saziņas un dokumentu / pierādījumu glabāšanas un apmaiņas rīkus. Komisija plāno sagatavot priekšlikumu regulai par **KIG sadarbības platformu**.

Turklāt būtu jāpielāgo pārrobežu digitālā datu apmaiņa, lai nodrošinātu **lielapjoma datu apmaiņu**.

Tiesu iestāžu darbiniekiem būtu jāspēj **identificēt un sasaistīt lietas**. Gan tiesībaizsardzības, gan tiesu iestādēm ir jāspēj noskaidrot, vai par attiecīgo fizisko personu jau ir sāka izmeklēšana vai kriminālvajāšana citā valstī. Attiecībā uz tādu problēmu risināšanu, kas saistītas ar lielapjoma datu apmaiņu (sk. iepriekš), pētījumā par pārrobežu digitālo krimināljustīciju ir ierosināti centralizēti un decentralizēti risinājumi, kuru pamatā ir šobrīd pieejamie daļējie risinājumi. Jebkādas darbības šajā sakarā ir jāveic, pilnībā ievērojot piemērojamus noteikumus par personas datu aizsardzību.

Ierosinātā darbība	Kas veic?	Kad?
Jaunas <i>Eurojust</i> lietu pārvaldības sistēmas izveide saskaņā ar programmu “Digitālā Eiropa”	Komisija/ <i>Eurojust</i>	2021. gada 1. cet.
Tehniskas darba grupas izveide, kurā darbosies Komisija un TI jomas dalībnieki, lai atbalstītu tāda mehānisma ieviešanu starp attiecīgajām aģentūrām, kas darbojas saskaņā ar principu “informācija ir / nav atrasta”	Komisija, <i>Eurojust</i> , Eiropols, <i>EPPO</i> , <i>OLAF</i>	2021. gada 1. cet.
Noteikuma par <i>EPPO</i> un Eiropola starpsavienojumu, kas darbojas saskaņā ar principu “informācija ir / nav atrasta”, iekļaušana Eiropola tiesiskajā regulējumā (vēl jāapstiprina)	Komisija	2020. gada 4. cet.
Tiesību akta priekšlikums par informācijas apmaiņu attiecībā uz digitālām pārrobežu terorisma lietām (sk. Komisijas darba programmu 2021. gadam)	Komisija	2021. gada 4. cet.
Priekšlikums regulai par KIG sadarbības platformu	Komisija	2021. gada

⁷⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/680 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti, ar ko atceļ Padomes Pamatlēmumu 2008/977/TI (OV L 119, 4.5.2016., 89. lpp.).

(sk. Komisijas darba programmu 2021. gadam)		4. cet.
Projekts par lielapjoma datņu koplietošanu un pārrobežu mehānisma lietu pārbaudei tiesu iestādēs izveidi	Komisija	2021. gadā

3.7. Mana e-tiesiskuma telpa

Vairākās dalībvalstīs tiesu un valsts pārvaldes iestādes fiziskām personām jau piedāvā elektronisku piekļuvi dažādiem to piedāvātiem pakalpojumiem, piemēram, (izziņas par nesodāmību, ko iesniedz, piesakoties darbā, izziņas par civiltāvokli, dzimšanas apliecības vai testamenta) apliecinātas kopijas sagatavošana.

Šādi pakalpojumi ļauj ietaupīt laiku, tiem var piekļūt no jebkuras vietas⁷⁹, un tie ir pieejami pat sarežģītās situācijās, piemēram, Covid-19 pandēmijas laikā. Tomēr fiziskām personām un uzņēmumiem bieži vien nav pilnīgas informācijas par šādiem pakalpojumiem. Turklāt, neraugoties uz publiskā sektora struktūru pienākumu darīt savas tīmekļa vietnes un saturu pieejamu personām ar invaliditāti, realitātē daudzas šādas personas joprojām saskaras ar šķēršļiem to izmantošanai. Tāpēc Komisija uzskata, ka būtu jāizveido “Mana e-tiesiskuma telpa”, kas būtu kā sākumpunkts ar saitēm uz pieejamajiem valstu pakalpojumiem. Šai telpai vajadzētu būt daļai no e-tiesiskuma portāla, un tā būtu jāpārvalda ciešā sadarbībā ar visām dalībvalstīm. Šis rīks attiektos tikai uz tādiem tiesas dokumentiem, kurus ir atļauts skatīt un/vai iegūt fiziskai personai vai tās likumīgam pārstāvim. Ar to nevajadzētu nodrošināt piekļuvi visiem ar konkrēto personu saistītajiem tiesas dokumentiem, it īpaši tiem, ko izmanto kriminālprocesā, kur jānodrošina līdzsvars starp izmeklēšanas konfidencialitāti, aizdomās turamās personas / atbildētāja tiesībām uz informāciju un cietušā tiesībām uz informāciju un aizsardzību, un dokumentiem, uz ko attiecas ES tiesību aktos paredzēti īpaši noteikumi⁸⁰.

Pirmais solis varētu būt visaptverošas saišu kolekcijas publicēšana e-tiesiskuma portālā, lai atvieglotu piekļuvi pieejamajiem valstu elektroniskajiem pakalpojumiem, ko sniedz tiesu iestādes un attiecīgās valsts pārvaldes iestādes. Pēc tam varētu apsvērt iespēju šo rīku ciešāk saistīt ar valstu sistēmām, lai fiziskas personas un uzņēmumi varētu iesniegt pieprasījumus un saņemt dokumentus tieši e-tiesiskuma portālā. Šādā veidā tiktu nodrošināta vienvērtīga lietotāju pieredze visās ES oficiālajās valodās pretstatā valstu sistēmām, kas bieži ir pieejamas tikai valsts valodā(-s). Šā rīka mērķis nebūtu aizstāt valstu sistēmas, kas jau ir vai vēl tiks izstrādātas.

Turklāt ar rīku “Mana e-tiesiskuma telpa” būtu jāveicina tiesu iestāžu pieejamība ES pārrobežu procedūrās, jo īpaši attiecībā uz Eiropas procedūru maza apmēra prasībām⁸¹ un

⁷⁹ Ievērojot atbilstošu drošības līmeni, piemēram, izmantojot elektronisko identifikāciju un autorizāciju.

⁸⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (OV L 142, 1.6.2012., 1. lpp.); Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (OV L 315, 14.11.2012., 57. lpp.).

⁸¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 861/2007 (2007. gada 11. jūlijs), ar ko izveido Eiropas procedūru maza apmēra prasībām (OV L 199, 31.7.2007., 1. lpp.).

Eiropas maksājumu rīkojumiem⁸². Tādējādi fiziskām personām, uzņēmumiem un to likumīgajiem pārstāvjiem tiktu nodrošināts ES līmeņa piekļuves punkts, izmantojot kuru, tie varētu elektroniski iesniegt prasības un ērti sazināties ar valstu kompetentajām iestādēm. Tas varētu palīdzēt novērst praktiskos šķēršļus attiecībā uz attiecīgo instrumentu lietotājdraudzīgumu un piemērošanas ātrumu; pašlaik prasības parasti tiek nosūtītas pa pastu, kas ir riskanti un kam raksturīga kavēšanās.

Ierosinātā darbība	Kas veic?	Kad?
E-tiesiskuma portālā izveidot saišu kolekciju uz valstu elektroniskajiem pakalpojumiem, ko nodrošina tiesu iestādes un valsts pārvaldes iestādes	Komisija/dalībvalstis	Līdz 2023. gadam
Nodrošināt ES līmeņa piekļuves punktu, kas fiziskām personām un uzņēmumiem ļautu iesniegt Eiropas maza apmēra prasības un maksājumu rīkojumus un elektroniski sazināties ar kompetentajām valstu iestādēm	Komisija/dalībvalstis	Līdz 2024. gadam

3.8. Sadarbības, koordinācijas un uzraudzības rīki

Tieslietu sistēmu digitalizācijas stāvoklis jau tiek regulāri atspoguļots dažādās uzraudzības sistēmās, piemēram, ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā, ziņojumā par tiesiskumu un Eiropas pusgadā. Tā kā ir paredzēta vairāku IT rīku turpmāka izstrāde, būs svarīgi nodrošināt arī dažādo instrumentu saskaņotību un veicināt ciešu sadarbību ar ES dalībvalstīm un ES TI aģentūrām, kā arī ciešāku koordināciju starp dalībvalstīm. Tāpēc Komisija turpinās uzraudzīt tieslietu sistēmu digitalizācijas attīstību un stiprināt sadarbību ar jaunu iniciatīvu palīdzību, kā arī nodrošinās regulāru izvērtēšanu.

ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā

ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā jau sniedz salīdzinošus datus par dažādiem valstu tieslietu sistēmu digitalizācijas aspektiem, piemēram, IKT pieejamību un izmantošanu. Komisija plāno no 2021. gada iekļaut papildu datus par digitalizāciju dalībvalstīs. Tam būtu jāļauj padziļināti uzraudzīt progresu jomas un problēmas.

Informācijas apmaiņa par valstu izstrādātām digitalizācijas iniciatīvām

Komisija sagatavos priekšlikumus dalībvalstīm par īpašas e-tiesiskuma portāla sadaļas izveidi, kas būs veltīta valstu iniciatīvām par tieslietu sistēmu digitalizāciju. Tādējādi tiks sniegts visaptverošs pārskats par projektiem un stimulēta konverģence.

Digitālā tiesiskuma ministru forums un regulāra izvērtēšana

Digitālā pārkārtošanās jau notiek, un tā ietver sadarbību ar partneriem gan valstu, gan ES līmenī. Būtiska nozīme ir koordinētai pieejai digitalizācijas atbalstam un nepārtrauktam darbam ar visiem partneriem, un ir vajadzīgs spēcīgs politisks stimuls.

⁸² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1896/2006 (2006. gada 12. decembris), ar ko izveido Eiropas maksājuma rīkojuma procedūru (OV L 399, 30.12.2006., 1. lpp.).

Lai saglabātu šo impulsu, Komisija 2021. gadā tiešsaistē organizēs digitālā tiesiskuma ministru forumu, kurā piedalīsies augsta līmeņa ES iestāžu pārstāvji un galvenās ieinteresētās personas. Ilgtermiņā tā attiecībā uz tieslietu sistēmu digitalizāciju apsvērs citas sadarbības un koordinācijas formas, jo risinājumiem jābūt tādiem, ko praksē var īstenot visi iesaistītie dalībnieki. Valsts un ES līmeņa jautājumi, attiecībā uz kuriem nepieciešama koordinācija, ietver pašreizējās norises, plānotās darbības, valsts un ES līmeņa finansējuma iespējas un nākotnes tehnoloģiju prognozes. Regulāra informācijas apmaiņa sekmēs izpratni un dalīšanos ar paraugpraksi un ļaus uzraudzīt veiktās darbības, arī tās, kas ierosinātas šajā paziņojumā.

Ierosinātās darbības	Kas veic?	Kad?
Uzlabot digitalizācijas progressa uzraudzību valstu līmenī, izmantojot ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā	Komisija	No 2021. gada
Apkopot informāciju e-tiesiskuma portālā par valstu iniciatīvām tieslietu sistēmu digitalizācijas jomā	Komisija/dalībvalstis	No 2021. gada 1. cet.
Organizēt digitālā tiesiskuma ministru forumu	Komisija, dalībvalstis, ieinteresētās personas	2021. gadā
Regulāra tieslietu sistēmu digitalizācijas progressa izvērtēšana	Komisija, dalībvalstis, ieinteresētās personas	No 2021. gada

3.9. Tieslietu sistēmu digitalizācija — gatavi nākotnei

Digitālās tehnoloģijas pastāvīgi attīstās. Nepārtraukti tiek radītas jaunas pieejas un risinājumi, kā pārvaldīt un apmainīties ar informāciju un garantēt tās drošību. Šādas norises ietekmē arī tieslietu sistēmu digitalizāciju. Ja nav skaidra priekšstata un aktuālas informācijas par šo norišu virzienu, pastāv risks, ka investīcijas digitālās tieslietu sistēmās nebūs efektīvas un saimnieciski izdevīgas. Turklāt līdz ar jaunu tehnoloģiju parādīšanos rodas nepieciešamība pastāvīgi novērtēt to ietekmi, it īpaši attiecībā uz pamattiesībām un datu aizsardzību, par ko liecina arī norises mākslīgā intelekta jomā.

Ikvienam, kurš ir iesaistīts ar tieslietu sistēmu digitalizāciju saistītajā darbā, jābūt informētam par jaunākajām norisēm. Visiem dalībniekiem vajadzētu būt piekļuvei regulāri atjauninātai informācijai, lai pirms jebkādu lēmumu par investīcijām un aizsardzības pasākumiem pieņemšanas, varētu tos izvērtēt no juridiskā, tehniskā un budžeta viedokļa. Turklāt var izmantot ievērojamo pētniecības kapacitāti gan dalībvalstu, gan ES līmenī, lai pētītu tos tehnoloģiju aspektus, kuri ir svarīgi sabiedrībai kopumā, bet nav pietiekami attīstīti, jo par tiem ir mazāka komerciāla interese.

Notiekošie pētījumi un prognozēšanas darbības, ko veic dažādas struktūras, piemēram, Komisijas Kopīgais pētniecības centrs, varētu būt mērķtiecīgāki, bet darbības labāk koordinētas, lai nodrošinātu, ka visiem tieslietu sistēmu digitalizācijas aspektiem tiek pievērsta pienācīga uzmanība. Saistībā ar ES inovācijas centru iekšējās drošības jautājumos, kas pašlaik tiek veidots, ar darbu inovācijas un prognozēšanas jomā būtu jācenšas radīt sinerģijas.

Turklāt, tāpat kā daudzās citās politikas jomās, ir nepieciešams sadarboties ne tikai Eiropas līmenī, bet arī ar mūsu starptautiskajiem partneriem, lai optimāli izmantotu digitalizāciju tieslietu sistēmu drošības un efektivitātes uzlabošanai. Arī noziedznieki izmanto digitalizācijas sniegtās priekšrocības, piemēram, viņi veic noziedzīgus nodarījumus tiešsaistē vai izmanto digitālus rīkus noziedzīgu darbību veikšanai. Viņi ir ātri izmantojuši jaunās iespējas, ko radījusi Covid-19 krīze. Tāpēc ir ārkārtīgi svarīgi, lai tiesu un tiesībsardzības iestādēm ES līmenī un starptautiskās sadarbības satvarā būtu pieejami atbilstoši rīki, kas nodrošina piekļuvi attiecīgiem elektroniskajiem pierādījumiem, kuri ir nepieciešami, lai efektīvi izmeklētu šādus noziedzīgus nodarījumus un sauktu pie atbildības par tiem. E-pierādījumu pakete⁸³ valstu tiesībsardzības un tiesu iestādēm nodrošinās Eiropas elektronisko pierādījumu sniegšanas rīkojumus un Eiropas elektronisko pierādījumu saglabāšanas rīkojumus, lai šīs iestādes saistībā ar kriminālizmeklēšanām no pakalpojumu sniedzējiem varētu iegūt digitālus pierādījumus neatkarīgi no tā, kur iedibināts pakalpojuma sniedzēja uzņēmums vai tiek glabāta informācija. Svarīgi, lai abi likumdevēji ātri izskatītu un apstiprinātu Komisijas priekšlikumus. Turklāt ir jānoslēdz pašlaik notiekošās sarunas ar mūsu starptautiskajiem partneriem: gan sarunas ar ASV, gan sarunu par Eiropas Padomes Budapeštas Konvencijas par kibernetiskajiem noziedzīgiem nodarījumiem otro papildu protokolu satvarā notiekošās sarunas.

Ierosinātā darbība	Kas veic?	Kad?
Sadarbībā ar Kopīgo pētniecības centru izstrādāt uzraudzības, analīzes un prognozēšanas programmu par tieslietu nozarei nozīmīgām digitālajām tehnoloģijām	Komisija/dalībvalstis	2021. gada 2. cet.
E-tiesiskuma portālā izveidot mehānismu regulārai ziņošanai, analīzei, atgriezeniskajai saitei un paraugprakses apmaiņai attiecībā uz tieslietu nozarei nozīmīgām IT	Komisija/dalībvalstis	2021. gada 2. cet.

4. SECINĀJUMI

Lai gan ES centieni jau ir devuši rezultātus, dati liecina — lai pilnvērtīgi izmantotu moderno digitālo rīku sniegtās iespējas, vienlaikus pilnībā ievērojot pamattiesības, ir vajadzīgas būtiskas izmaiņas.

Covid-19 krīze ir atklājusi problēmas un riskus attiecībā uz tieslietu sistēmu efektīvu darbību ārkārtējos apstākļos un uzsvērusi nepieciešamību stiprināt tieslietu sistēmas noturību visā ES. No otras puses, tās ietekmē ir sākusies ievērojama virzība uz digitālo tehnoloģiju ieviešanu mūsu sabiedrībās. Balstoties uz šo virzību, ir svarīgi dot jaunu impulsu visaptverošas pieejas tieslietu sistēmu digitalizācijai Eiropas Savienībā izveidei, izmantojot visas pieejamās iespējas un vienlaikus gādājot par atbilstošiem aizsardzības pasākumiem.

⁸³ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas elektronisko pierādījumu sniegšanas un saglabāšanas rīkojumiem elektronisko pierādījumu gūšanai krimināllietās. (COM/2018/225 final — 2018/0108 (COD)); Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko paredz saskaņotus noteikumus juridisko pārstāvju iecelšanai ar mērķi iegūt pierādījumus kriminālprocesā (COM/2018/226 final — 2018/0107 (COD)).